

Bespreking van het Bijbelboek Daniël

door J.G. Fijnvandraat

De 12 hoofdstukken vers voor vers verklaard

Daniël Hoofdstuk 3

HOOFDSTUK 3 - EEN GROOT GELOOF

Dit hoofdstuk bevat net als de beide voorgaande hoofdstukken een aantal waardevolle onderwijzingen voor het praktische leven. Ten eerste: dat we de lessen die God ons door zijn openbaring geeft, niet naast ons neer moeten leggen. Dat is namelijk de grote fout van Nebukadnezar. Van wat God hem door de droom en de uitleg ervan bekend gemaakt heeft, trekt de koning zich niets aan. We zien daarin hoe ‘hardleers’ de mens is in de leerschool van God. Uit de woorden van Nebukadnezar: ‘En wie is de god die u uit mijn hand zou kunnen bevrijden’ - leren we hoe onverbeterlijk hoogmoedig het menselijk hart is. Laten we maar rustig zeggen ‘ons’ menselijk hart, want we zijn geen haar beter dan deze oosterse machthebber.

Het hoofdstuk bevat echter ook ‘positieve’ lessen. De drie vrienden zijn voor ons namelijk een voorbeeld wat hun geloof betreft. Wat een groot geloof spreiden ze ten toon! Wat een trouw aan God! Wat een standvastigheid! Ze blijven onwrikbaar bij hun besluit het beeld niet te aanbidden, ondanks ‘de druk’ die op hen wordt uitgeoefend. Ze hebben hun leven niet lief tot de dood. Ze hebben de ‘voedselproef’ doorstaan (hoofdstuk 1), ze doorstaan nu ‘de vuurproef’. Ze doorstaan die in figuurlijke zin glansrijk en in letterlijke zin wonderbaarlijk. Ze blussen door hun geloof het vuur uit om met Hebr. 11 te spreken. Maar doet hun geloof op zichzelf dat? Maakt dat geloof hen ‘vuurbestendig’? Nee, het is God die hen op wonderlijke wijze uitredt. Boven dit hoofdstuk had dan ook evengoed kunnen staan: ‘Een wonderlijke uitredding’. God verbindt echter zijn machtsdaad aan hun geloof en rekent hun uitredding aan dat geloof toe.

Een uitredding waarmee Hij zijn naam grootmaakt, de drie vrienden eert en Nebukadnezar beschaamd doet staan.

In hoofdstuk 1 merken we op, dat Daniël en zijn vrienden God eren, in hoofdstuk 2 vernemen we hoe God Daniël eert. In hoofdstuk 3 lezen we hoe God de drie vrienden eert.

Het optreden van de drie mannen leert ons ook dat we de overheid hebben te gehoorzamen tot het moment dat gehoorzaamheid aan een overheidsbevel ongehoorzaamheid aan God inhoudt.

Tenslotte is er dan nog het profetische onderwijs, dat we door dit hoofdstuk op een zo duidelijke manier ontvangen.

In Daniël 2 zien we dat God het gezag aan de volken toevertrouwd in de persoon van Nebukadnezar. Hoofdstuk 3 tot en met 6 toont ons wat de regeerders van de volken met dit gezag doen. Ze misbruiken het tot verering van zichzelf of van de staat.

En elk van deze hoofdstukken beschrijft een gebeurtenis die illustreert wat er in de eindtijd met (a) het Joodse overblijfsel en (b) de volken zal gebeuren. Voor hen die nog moeite mochten hebben met de typologische ofwel profetische verklaring van geschiedenissen uit het Oude Testament geef ik hier een gedachte daarover van W. Kelly vrij weer:

Als een voorval uit een geschiedkundig boek een profetische betekenis heeft, hoeveel te meer dan een geschiedenis vermeld in een profetisch boek. Welnu, voorbeelden van het eerste hebben we in de geschiedenis van Abraham en Melchizedek, waar de schrijver van de brief aan de Hebreëren op in gaat; en in de geschiedenis betreffende Abraham en zijn beide kinderen verwekt bij Hagar en Sara, waaruit Paulus de typologische, profetische les trekt in Gal. 4:21-31 - men kan zich trouwens in gemoede afvragen waarom anders deze vier voorvallen in een zo profetisch boek vermeld staan. Hetzelfde geldt ook van de geschiedenissen in Jes. 36-39 opgetekend die

tussen de beide profetische delen van dat boek instaan. (Zie verder bij ‘profetische betekenis’ aan het slot van dit hoofdstuk)

3.1

Koning Nebukadnezar maakte een gouden beeld, waarvan de hoogte zestig en de breedte zes el bedroeg; hij stelde het op in de vlakte Dura in het gewest Babel.

Het maken van dit beeld staat niet los van de droom, die Nebukadnezar heeft gehad. Er wordt weliswaar niet naar verwezen en ook missen we een datering die een bepaald verband zou leggen, maar de plaatsing van deze gebeurtenis direct na wat in hoofdstuk 2 is meegedeeld en de overeenkomst dat het in beide gevallen om een beeld gaat, zijn voldoende om van verband te kunnen spreken.

Sommige menen dat Nebukadnezar op het idee gekomen is een groot beeld op te richten omdat hij bij zijn tocht in Egypte de machtige obelisk en beelden daar aanschouwd heeft. Het kan zijn dat dat mee een rol heeft gespeeld, maar de bouw van dit beeld houdt verband met de droom, die de koning gehad heeft en daar ligt de eigenlijke grond voor zijn handelen.

Vertoonde het droombeeld een afgang van goud naar ijzer en leem, dit beeld laat de koning van enkel goud maken. Van een overgang op een ander rijk en van verandering van glorie wil hij niet weten. En de gebeurtenis met de steen die het statenbeeld vermorzelde heeft hij helemaal uit zijn gedachten gebannen. Een verering van de God des hemels die hem macht en heerlijkheid geschenken had, komt hem tenminste niet in de zin. Integendeel, hij gebruikt de hem verleende macht om zichzelf en zijn rijk te eren. En daarmee miskent hij het gezag van God.

Afgodsbeeld: Of we met een beeld voor één van Babels goden te maken hebben is zeer de vraag. I.A. Seiss (p.85) wijst erop dat in dit hoofdstuk tot driemaal toe onderscheid gemaakt wordt tussen het dienen van de afgoden en het eren van het beeld. Hij legt ook heel sterk verband met hetgeen in hoofdstuk twee verhaald is. Maar als hij zegt: ‘Het moest een openbaar en nationaal gedenkteken zijn voor dien Koning der koningen en Kenner der verborgenheden, Die hem de aard, de opeenvolging en de toekomst van alle aardse rijken had getoond’ dan stelt hij de zaak wel erg rooskleurig voor. De fout van Nebukadnezar zou dan zijn dat de wijze van verering van Jahweh verkeerd was. Seiss zegt: ‘Maar de fout zat in de wijze van uitvoering, niet in de beweegredenen. Zij was het gevolg van gebrekkige kennis, niet van boos opzet’ (p.88). Welnu, dit is beslist onjuist. We kunnen wel onderscheid maken tussen de verering van de bekende goden van Babel en de verering van het beeld, hoewel dat uit het afzonderlijk noemen van die twee niet al te dwingend volgt. Maar dan stelt het beeld het rijk van de vorst voor en wordt hier aanbidding geëist voor de staat en/of Nebukadnezar zelf. Een afgodsbeeld is het dus wel.

Een gouden beeld: Deze woorden hoeven niet te duiden op een *massief* gouden beeld. In verband met de grootte zal hier aan een houten of liever stenen beeld gedacht moeten worden dat met goud overtrokken is (vgl. Jes. 40:19; 41:7; Jer. 10:4).

Zo waren ook de planken van de tabernakel en de meeste voorwerpen ervan met goud overtrokken (Ex. 25:11, 13, 24, 28, enz.), ook de cherubs in de tempel (1Kon. 8:26).

Men kende trouwens wel grote zuilen en beelden van puur goud. Tenminste als we Herodotus mogen geloven, want in een van zijn geschriften spreekt hij over een zuil van 12 el van puur goud die in de tempel van Esgila te Babel stond (zie Maier, 1982, p.143).

Hoogte zestig el, breedte zes el: De verhouding van de hoogte tot de breedte van het beeld is abnormaal. Normaal is een verhouding van 6 op 1, dit is 10 op 1. Er zijn voor dit verschijnsel een tweetal verklaringen gegeven die beide mogelijk zijn. De eerste is dat Nebukadnezar de hoogte van het beeld heeft willen overtrekken om het geheel des te imposanter te maken. De andere verklaring luidt dat in de hoogte het voetstuk waarop het beeld gestaan zal hebben begrepen zal zijn.

Kenmerkend is dat de Schrift meestal op zulk soort ‘technische’ zaken niet ingaat. Daar gaat het namelijk niet om. De nadruk ligt op het imposante, het kolossale van het beeld en op het getal van de maten: zestig en zes. Deze getallen herinneren ons onwillekeurig aan het getal van de naam van ‘het beest’ uit Openb. 13, voor wie ook een kolossaal beeld gemaakt wordt. Het bedoelde getal is

666. Terloops zij opgemerkt dat in het Grieks een letter tevens een getalwaarde heeft: alpha is 1, betha is 2 enz. We kennen iets dergelijks van de Romeinse cijfers die in feite letters zijn: L is vijftig, C is honderd, D is vijfhonderd, M is duizend.

Door de getalwaarde van de letters van iemands naam op te tellen kom je tot het getal van zijn naam. Zo heeft men in Pompei opschriften op de muur van huizen gevonden als: 'Ik hou van het meisje wier getal 435 is'. Alle meisjes die een naam met die waarde hadden konden zich dan als uitverkorene beschouwen.

Welnu, zo is de getalswaarde van de naam van het beest 666. Hier krijgen we te maken met de getsymboliek in de Bijbel: Deze symboliek is er beslist, net zo goed als er een kleurensymboliek is. Ik kan hier niet diep op ingaan en slechts opmerken dat bijv. *drie* altijd te, maken heeft met levend worden, herstellen. *Vier* is het getal voor de wereld. *Zeven* ziet op volkomenheid, meestal met betrekking tot Gods handelen. Twaalf heeft te maken met regering, *veertig* met beproeving. Het verband tussen getal en betekenis is moeilijker aan te geven dan het constateren dat in de Schrift bepaalde getallen met bepaalde zaken te maken hebben. Een poging tot het eerste is geleverd door F. W. Grant in zijn *Numerical Bible* waarheen ik wel verwijzen mag (waarbij ik uitdrukkelijk van 'poging' spreek). Welnu, zo is zes het getal van de mens. Hij haalt bijna zeven, hij is tot veel in staat, maar hij schiet toch tekort.

Het is trouwens merkwaardig: de mens als heerser over de schepping is op de 6e dag geschapen. Nebukadnezar treedt als eerste heerser van de rijken der volken op en hij kenmerkt zijn heerschappij door twee maten waarin het getal 6 een plaats heeft. En de laatste wereldheerser wordt gekenmerkt door een getal waar de 6 drievoudig in vertegenwoordigd is.

De nadruk ligt daarbij op de grootte van de mens en het menselijk kunnen. Volmaakt is het echter niet. Er is één punt te kort voor het getal zeven. Een getal dat zoals gezegd bijzonder te maken heeft met Gods volkomenheid en de volmaaktheid van zijn handelen. Het boek de Openbaring wordt gekenmerkt door het veelvuldig voorkomen van dat getal!

El: Bij de lengtemaat 'el' (zie Gen. 6:15 voor de eerste vermelding) moeten we niet aan onze oude ellemaat van 68 cm denken. Oorspronkelijk werden alle maten ontleend aan de lengten of breedten van delen van de ledematen van het menselijk lichaam. Men sprak van vingerbreedte, handbreedte, el, voet, duim enz. Aangezien de mensen niet overal even groot zijn verschillen dit soort maten nogal eens.

Ook in de loop van de tijd ziet men verschillen optreden. De Hebreeuwse el was oorspronkelijk zes handbreedten, maar later werden dat er naar Babylonisch gebruik zeven. De Egyptische el, waarmee de Hebreeuwse overeenkomt, was ruim 48 cm. De Babylonische was een centimeter of vier groter.

Het beeld van Nebukadnezar kunnen we dus op ruim 30 m hoogte stellen. Dergelijke reusachtige beelden en monumenten kwamen meer voor. De beide obeliskken van Heliopolis meten namelijk 100 el. In Delphi moet voor de tempel van Hephaistos een beeld van 75 el gestaan hebben. En dan is er nog de Colossus van Rhodos die 70 el hoog was.

In de vlakte van Dura: De koning kiest een geschikte plek uit voor het beeld, zodat het goed zal uitkomen en zo imposant mogelijk zal lijken. Tussen bergen verzinkt zo'n gevaarte in het niet. Op een vlakte rijst het echter hoog op en is het van ver te zien.

De betekenis van de naam Dura wordt nogal verschillend gegeven als: 'kring', 'schutting' of 'muur', 'vesting'. Ook over de ligging van deze vlakte zijn de geleerden het niet eens. Aan de betekenis van het verhaal doet dat echter niets af.

Nebukadnezar maakte . . . stelde: Deze woorden betekenen natuurlijk niet dat Nebukadnezar zelf als goudsmid aan het werk is geweest en eventjes zelf dat beeld heeft aangepakt om het in het dal van Dura neer te zetten. Wie zo de Bijbel leest met een beroep op: 'het staat er toch', maakt zich schuldig aan een ongezond biblicisme. Nebukadnezar heeft dat laten doen, maar het ging op zijn bevel. Hij stond er voor verantwoordelijk.

Als iemand met een beroep op Gen. 3:21: 'De Here God maakte voor de mens en voor zijn vrouw klederen van vellen' - zijn lezers voorhoudt dat je de eerste hoofdstukken van Genesis niet kunt be-

schouwen als een beschrijving van gebeurtenissen uit vroeger tijd. Je kunt je immers God toch moeilijk als een kleermaker voorstellen, nietwaar? dan dringt hij zijn lezers eerst een biblicistische visie op om die daarna te bestrijden. H. M. Kuitert doet dat (1969 p.7, 8) en dat is een kwalijke methode. Zouden niet, als bij de wetgeving, hier engelen ingeschakeld kunnen zijn? (vgl. Ex. 31:18 en 34:1 met Hand. 7:53 en Gal. 3:19). Trouwens: waarom zou God het niet direct hebben *kunnen* doen?!

3:2

En koning Nebukadnezar liet de stadhouders, de oversten, de landvoogden, de staatsraden, de schatbewaarders, de rechters, de bewindvoerders, ja alle bestuurders der gewesten bijeenroepen, om de inwijding bij te wonen van het beeld, dat de koning Nebukadnezar had opgericht. Toen kwamen de stadhouders, de oversten, de landvoogden, de staatsraden, de schatbewaarders, de rechters, de bewindvoerders, ja alle bestuurders der gewesten bijeen voor de inwijding van het beeld dat koning Nebukadnezar had opgericht, en zij stelden zich op vóór het beeld dat Nebukadnezar had opgericht.

De koning liet allen die een bestuursfunctie in zijn rijk uitoefenden oproepen om de inwijding van het beeld mee te maken. Er worden diverse overheidspersonen genoemd waarbij hun gezagsterrein niet altijd even gemakkelijk te omschrijven valt.

Belangrijker dan dit precies uit te zoeken is het te constateren dat er alleen over bestuursfunctionarissen gesproken wordt. We lezen niets over geleerden, bezweerders, tovenaars of Chaldeeën (zie Dan. 2:2). Dit verklaart waarom Daniël niet en zijn drie vrienden wel opgeroepen worden voor de inwijding van het beeld. Daniël was immers geen directe bestuurder maar hoveling (zie Dan. 2:48, 49).

Het is dwaas dat men het ontbreken van de naam van Daniël in Dan. 3 meende te kunnen aangrijpen om de betrouwbaarheid van deze geschiedenis en van het gehele boek in twijfel te trekken.

Even dwaas is het om het ontbreken van de drie vrienden in de gebeurtenis vermeld in Dan. 6 daarvoor aan te voeren. Alsof deze drie vrienden per se zo oud geworden moeten zijn als Daniël!

De opgeroepen personen komen in massa opzetten en stellen zich vóór het beeld.

De genoemde functies: Maier geeft de volgende omschrijving (1982, p.145):

stadhouders (satrapen) - regeerders over een grote provincie,
oversten - bestuurders van een provincie,
landvoogden - onderstadhouders.

Deze drie rangen geven de bovenlaag van de bestuurders aan. Dan volgen: de staatsraden - raadgevers op politiek of juridisch gebied, schatbewaarders - overheidspersoon met een financiële taak, rechters en bewindvoerders - lagere magistraten.

Tenslotte worden allen samengevat met de term 'bestuurders der gewesten'.

Uit de laatste term blijkt dat het niet om regeerders uit de stad Babel of de directe omgeving daarvan gaat, maar om de hogere beampten in het hele rijksgedebied.

De ironie van de geschiedenis van de opgravingen wil, dat teksten, die vroeger gebruikt werden om de onbetrouwbaarheid van het boek Daniël te bewijzen nu pleiten voor de echtheid van het boek. Op grond van de opsomming van regeerders in dit vers concludeerde men vroeger; dat de schrijver maar wat fantaseerde. Hij zou de situatie in het Perzische rijk 'overgeheveld' hebben naar het Babylonische rijk dat een dergelijke reeks ambtenaren niet zou kennen. Sinds een goede vijftig jaar geleden echter zijn we bekend met inscripties waarin Nebukadnezar opsomt welke personen hij in de diverse functies aan het hof aangesteld heeft met daarbij een opsomming van namen en functies van bestuurders in de diverse gewesten (J.B. Pritchard p.307, 308). Daaruit blijkt dat de opsomming hier in Dan. 3:2 gegeven helemaal geen chronologisch bedrog inhoudt. Integendeel, ze geeft nu steun aan de stelling van betrouwbaarheid van deze weergave en van heel het boek.

Voor het beeld: Met deze uitdrukking moet bedoeld zijn, dat ze zich aan de aangezichtzijde van het beeld opstellen. Deze uitdrukking 'voor het beeld' geeft - naast het duidelijke verband met de ge-

beurtenis uit Dan. 2 - nog eens aan dat het 'beeld' een afbeelding van een mens is en niet een denkzuil of zo iets.

3:4-6

En een heraut riep met luider stem: Aldus wordt u bevolen, gij volken, natiën en talen; zodra gij hoort het geluid van horen, fluit, citer, luit, harp, doedelzak en allerlei soort van muziekinstrumenten, zult gij u ter aarde werpen en het gouden beeld aanbidden, dat koning Nebukadnezar heeft opgericht; en ieder die zich niet ter aarde werpt en aanbidt, zal ogenblikkelijk in de brandende vuuroven geworpen worden.

Was in vers 2 slechts sprake van komen om de inwijding mee te maken, in vers 4 en 5 wordt gezegd wat die inwijding inhield. Het ging maar niet om het onthullen van een monument, maar om het invoeren van een staatsgodsdienst. Nebukadnezar is menselijk gezien een verstandig bestuurder. Hij wil zijn grote rijk aanéén smeden, en wat is daar meer geschikt voor dan een alles overkoepelende godsdienst? Eén rijk, één godsdienst is niet slechts een zeventiende eeuwse devies, het idee is heel wat ouder.

We zien het ook bij de Romeinen. Zij lieten ieder volk zijn eigen religie, maar daar bovenuit ging de keizercultus die het eenheidselement in het rijk moest vormen. Hier bij Nebukadnezar zien we datzelfde streven.

Gezien in het licht van Dan. 2 is het handelen van de koning dwaas. God liet Zich in het bekend maken van de uitleg van de droom door Daniël kennen als de God van hemel en aarde aan Wie Nebukadnezar zijn macht te danken had. Maar deze wenst met die God, de enige God, geen rekening te houden. Dwaas is het ook te knielen voor een beeld, een product van mensenhanden; Jes. 44:9-20 hekelt deze dwaasheid onbarmhartig maar terecht.

De inwijding en de religieuze plechtigheid gaan gepaard met een geweldige fanfare.

Het is duidelijk dat Nebukadnezar de invloed van muziek kende. Muziek heeft invloed op het gevoel en dat kan ten goede of ten kwade zijn. Opzweepende marsmuziek of verwarringwekkende popmuziek laten niet na velen te beïnvloeden.

Ook het effect van een massaal samenzijn wordt bij de inwijding van het beeld in werking gesteld. Het is bekend dat iemand als lid van een grote menigte anders reageert dan hij als enkeling doet. Hij kan soms tot daden gebracht worden waarvan hij later zegt: 'hoe heb ik het ooit kunnen doen'.

Als we denken aan de Rijkslanddagen van Hitler, dan zien we hoe deze moderne volksmenner al deze effecten uitbuitte om de massa achter zich te krijgen.

Nebukadnezar eist gehoorzaamheid met als dreiging de vuuroven. Dat is de zwakke plek van zijn regiem. Onze redelijke godsdienst is vrijwillige gehoorzaamheid. Geen dwang. Jezus Christus vraagt: Wilt gij ook niet weggaan? Tegen wil en dank moet niemand blijven. Het moet een liefdedienst zijn . . . (Veldkamp 1962, p.39).

Horen, fluit, citer . . .: Er worden een hele reeks muziekinstrumenten genoemd, waarvan niet altijd even duidelijk is wat er mee bedoeld wordt. Ook hier is de bedoeling van het geheel belangrijker dan het precies kennen van elk detail, omdat dit laatste niet noodzakelijk is voor het eerste. Toch willen we de reeks even nalopen. Als eerste wordt de 'horen' genoemd. Het is de vertaling van het Hebreeuwse woord *qeren*, waarmee net als in het Nederlands zowel de horens van een dier als een muziekinstrument 'hoorn' of 'horen' wordt aangeduid. Oorspronkelijk werd dit instrument namelijk alleen van de horens van een dier gemaakt. Later maakte men ze ook van hout of van metaal. De horens (*qeren*) als muziekinstrument komen we in de Bijbel voor het eerst tegen in het verslag van de belegering van Jericho (Jozua 6:5). Ook in Ex. 19:13 is sprake van de horens maar dan als vertaling van het Hebr. woord *yobel*. Verder wordt in Jozua 6 nog een ander Hebreeuws woord voor 'horen' aangetroffen, namelijk het woord *sjofar*. In de Statenvertaling is dat door 'bazuin' weergegeven. Dan wordt de 'fluit' genoemd (St.Vert. 'pijp') als vertaling van het Aramese *mashroqita*. Dit woord komt alleen in dit hoofdstuk (en dan viermaal) voor.

Als derde staat de 'citer' vermeld. Op dit woord wezen we al in de inleiding. Naast het woord *qaiteros* (*qitharos*, *qathros*) van Dan. 3 vinden we in het N.T. het verwante woord *kitara* (1Kor. 14:7; Openb. 5:8; 14:2; 15:2).

Dan volgt de 'luit'. In de Statenvertaling weergegeven met 'vedel'. Ook hierover spraken we al in de inleiding. Het woord *sabbeka* duidt op een harpachtig instrument.

Daarna wordt de 'harp' genoemd (St. Vert. psalter). Het oorspronkelijke woord *pesanterin* duidt net als de vorige twee op een snaarinstrument, een soort lier of harp.

Nummer zes is de 'doedelzak' (St. Vert. 'akkoordgezing'). In het oorspronkelijke is het *sumponja*. Aangezien dit woord verwant is aan het Griekse *symphonia* is de vertaling 'akkoordgezing' niet onbegrijpelijk, maar ze ligt in deze opsomming niet voor de hand, zeker niet daar erop volgt 'en alle soorten van muziek'. Er moet eerder gedacht worden aan een muziekinstrument dat het idee aan een samengaan van muziekinstrumenten wekt.

Deze opsomming stemt weer volkomen overeen met wat de opgravingen aan het licht gebracht hebben. Babel was een stad van muziek en zang (vgl. Jes. 14:11).

Ter aarde werpen en aanbidden: Dit is een handeling met de symbolische betekenis van onderwerping, gehoorzaamheid en verering. De oorspronkelijke betekenis van het woord dat met 'aanbidden' is weergegeven, is 'ter aarde werpen'. Het is dus duidelijk dat deze handeling een hoofdzakelijk godsdienstige betekenis heeft verkregen en ziet op Goddelijke aanbidding (zie verder 2:46).

Het feit dat hier over aanbidden wordt gesproken bevestigt nog eens dat het beeld een menselijke gedaante voorstelt waarmee de staatsmacht of indirect Nebukadnezar zelf wordt afgebeeld.

Het is in elk geval merkwaardig hoe vaak in dit korte hoofdstuk sprake is van 'het beeld dat Nebukadnezar heeft opgericht'. De eer van Nebukadnezar is er nauw mee verbonden!

Een ieder die zich niet ter aarde werpt: De bedreiging die aan het bevel om te knielen wordt toegevoegd, verraadt dat Nebukadnezar met tegenstand rekening hield. Er is weinig in de mens dat zo sterk zijn handelen bepaalt als het religieuze besef dat hij heeft. Godsdienstoorlogen worden dan ook het fanatiekst gevoerd. Dit religieuze besef laat zich moeilijk in een bepaalde richting dwingen en zal ook zelf niet gauw van koers veranderen. Vandaar de vraag van God bij monde van Jeremia: 'Zendt boden naar Kedar en geeft nauwlettend acht, ja ziet, of iets dergelijks geschied is; heeft ooit een volk goden verruild?' (Jer. 2:10, 11).

De droevige uitzondering is Israël, dat de dienst van de enige ware God inruilde voor de dienst van nietige afgoden. Achaz handelt zelfs zo dwaas om het altaar van een god van een overwonnen volk, Syrië, na te maken en daarvoor het brandofferaltaar van de Enige, Ware God ter zijde te stellen (2 Kon. 16). Nebukadnezar is zo verstandig om de diverse godsdiensten te laten bestaan en er een soort overkoepelende religie aan toe te voegen, maar toch houdt ook hij rekening met tegenstand.

Ten aanzien van dit invoeren van een staatsreligie merkt Kroeker (1957 p.91) op:

Want de kracht van iedere staatsreligie - ook de christelijke - zit niet in het wapen van de Geest, ze zit in de machtsmiddelen waarvan ze zich bij haar zending bedient. Religies schrokken herhaaldelijk niet voor het gebruik van de uiterste machtsmiddelen terug . . .

En J.N. Darby schrijft daarover (CW vol. V, p.129):

Ik herhaal dat zo'n godsdienstige daad een machtig middel is om de massa te beïnvloeden en ze onderworpen te houden, verenigd in een gemeenschap en gebonden aan de burgerlijke macht die het centrum van zo'n religie is of in ieder geval haar steunt en er mee geïdentificeerd is. Maar waar dat het geval is, moet er vervolging optreden - die mag meer of minder hevig zijn - maar vervolging komt er.

In de vuuroven: Bij de verschillende volken in het oosten en daar buiten vinden we verschillende manieren om de doodstraf te voltrekken. Onder Israël was dat steniging, eventueel gevolgd door verbranding of opsteken op een stok. De Babyloniërs maakten gebruik van vuur (verg. Jer. 29:22). Voor de Perzen was vuur heilig, en bij hen vinden we de doding door wilde dieren. De Romeinen waren met hun kruisiging wel het wreedst, want dat bewerkte een heel langzame, pijnlijke dood.

Uit het ontbreken van een nadere aanduiding mogen we afleiden dat een vuuroven voor de Babyloniërs een bekende zaak was. De aangekondigde straf pleit in elk geval weer voor de historische betrouwbaarheid van het boek Daniël (zie verder bij vs. 22 en 23).

3:7

Derhalve wierpen alle volken zich ter aarde, zodra zij het geluid van horen, fluit, citer, luit, harp en allerlei soort van muziekinstrumenten hoorden, en aanbaden het gouden beeld dat koning Nebukadnezar had opgericht.

Het bevel van de koning wordt door de machthebbers in het rijk van Nebukadnezar ‘en masse’ opgevolgd. Dat er mensen zijn die niet knielen, wordt in dit vers niet vermeld. Daaruit blijkt dat de term ‘alle volken’ wel uitzonderingen toelaat. Dit komen we meer tegen in de Schrift.

Door de hier gegeven schildering van het gebeuren komt de tegenstelling met het gedrag van de drie vrienden in de volgende verzen beschreven des te scherper uit.

Die zijn de stoorzenders in de ‘uitzending’ van Nebukadnezar.

Alle volken: Er staat niet dat *alle regeerders* zich bogen, maar *alle volken*. Het gaat echter om de regeerders van deze volken, die dus als vertegenwoordigers van de volken gezien worden. Met dit taalgebruik in de Bijbel moeten we ook bij andere plaatsen rekening houden. Als er bijvoorbeeld staat dat heel Israël zich vergadert, betekent dat in veel gevallen dat de oudsten van het volk samen kwamen.

3:8

Terzelfder tijd traden Chaldeeuwse mannen met een beschuldiging dienaangaande tegen de Judeeërs naar voren.

In deze tekst wordt kennelijk met het woord *Chaldeeuwse mannen* op nationaliteit gedoeld en niet op de groep Chaldeeën die als wijsgeren te boek staan. Er is ook duidelijk een contrast met het woord *Judeeërs* in ditzelfde vers. Het gaat dus om een tegenstelling in nationaliteit. Weliswaar betreft het niet een optreden van alle rijksgroten van Chaldeeuwse afkomst tegen alle Judeeërs in het rijk; er is immers sprake van een onbepaald aantal Chaldeeuwse mannen. En met ‘de’ Judeeërs wordt kennelijk alleen gedoeld op de drie later te noemen bestuurders van Joodse afkomst. Dat neemt echter niet weg, dat de tegenstelling Chaldeeën-Judeeërs, oorspronkelijke bevolking contra vreemdelingen een rol speelt. Deze tegenstelling wordt ook op ander terrein gevonden, zoals uit de volgende woorden van de Chaldeeuwse mannen blijkt.

Beschuldiging: De tegenkanting van de Chaldeeuwse mannen tegen de Judeeërs wordt extra beklemtoond door het gebruik van een woord, dat letterlijk betekent ‘een stuk van iemand opeten’. De Leidse Vertaling heeft die grondbetekenis tot uiting gebracht door weer te geven: ‘Zij zetten de Joden de tanden in het vlees’.

3:9-11

Zij namen het woord en zeiden tot de koning Nebukadnezar: O koning, leef in eeuwigheid! Gij o koning, hebt bevel gegeven, dat iedereen die het geluid hoort van horen, fluit, citer, luit, harp, doedelzak en allerlei soort van muziekinstrumenten, zich ter aarde werpen zal en het gouden beeld aanbidden, en dat ieder die zich niet ter aarde nederwerpt en aanbidt, in de brandende vuuroven zal geworpen worden.

Deze verzen geven een herhaling van vers 4-6. De bedoeling van de Chaldeeërs is om goed te laten uitkomen hoe beledigend het gedrag van de Judeeërs tegen de koning wel is.

Zij gaan immers in tegen een uitdrukkelijk bevel van de vorst van het rijk. Anderzijds kan het voorhouden van zijn eigen bevel aan de koning bedoeld zijn om een eventueel verschonende houding van de vorst bij voorbaat onmogelijk te maken (vgl. Dan. 6:13 v.v.).

In de Schrift komen we vaak tegen dat bevelen, voorstellingen van een bepaalde zaak, enz. herhaald worden weergegeven en herhaald moeten worden doorgegeven.

In een tijd waarin schriftelijke vastlegging op grote schaal niet zo gemakkelijk was en velen geen toegang hadden tot zulke geschriften betekende dit woordelijk herhalen dat de betreffende zaken goed in het geheugen werden opgenomen en daar bewaard werden.

Bevel: Maier (1982 p.153) verwijst bij deze tekst naar Rosenthal om aan te geven dat het bier om een edict gaat, dat ook schriftelijk zou zijn vastgelegd.

3:12

Er zijn Judeese mannen, aan wie gij het bestuur van het gewest Babel hebt opgedragen: Sadrach, Mesach en Abednego; deze mannen hebben zich aan u, o koning, niet gestoord: uw goden vereren zij niet, en het gouden beeld dat gij hebt opgericht, aanbidden zij niet.

We zien nu twee andere tegenstellingen aan het licht komen. Eén op min of meer persoonlijk vlak, de ander op religieus terrein. Want met hun uitspraak laten de Chaldeeuwse mannen zich behoorlijk in de kaart kijken. Ze worden gedreven door beroepsnijd. Ze hadden immers eenvoudig kunnen meedelen dat er drie mannen niet geknield hadden. Ze spreken echter eerst over ‘Judeese mannen’, daarmee geven ze nu in hun eigen woorden de tegenstelling in nationaliteit aan. Vervolgens klinkt in ‘aan wie gij het bestuur van het gewest Babel hebt opgedragen’ hun beroepsnijd door. Ze zijn gekant tegen deze Joden. Zo’n belangrijke post is niet aan hen, maar aan een stel buitenlanders toevertrouwd! Daarna komt de religieuze tegenstelling tussen de Judeeërs en de Chaldeeën naar voren. Deze Joden eren de goden van Babylon niet. We hebben hier een duidelijke vorm van ‘antisemitisme’ uit oude tijden. De eerste vorm van dit antisemitisme kwam aan het licht in het optreden van Farao tegen het volk van ‘Jozef’ in Egypte. Een ander voorbeeld ervan zien we in het gedrag van Haman vermeld in het boek Esther. Ook het optreden van de Samaritaanse bevolking tegen de terugkerende ballingen (zie bijv. het boek Nehemia) getuigt van antisemitisme. Deze kwalijke houding vinden we de eeuwen door tot en met de vreselijke uitbarsting ervan in Nazi-Duitsland. En ook dat is helaas nog niet het einde.

Explosies van antisemitisme kunnen verschillende oorzaken hebben. Angst kan de drijfveer zijn (Farao) of pure haat en gekrenktheid (Haman), jaloezie of wat dan ook. De dieper liggende aanleiding is echter het feit, dat de Joden een uniek volk zijn, het volk van God, dat onder de volken en onder de mensen een unieke plaats inneemt.

Met de uitspraak ‘aan wie gij het bestuur van het gewest Babel hebt opgedragen’ bedoelen de Chaldeeuwse bestuurders natuurlijk niet zich in de kaart te laten kijken. Deze woorden dienen om de ondankbaarheid van Sadrach, Mesach en Abednego goed te laten uitkomen, en de toorn van de vorst op te wekken.

Mensen die van de koning zo’n geweldig gunstbetoon ontvangen storen zich niet aan de man die hen die gunst bewees! Dat kan de koning toch niet accepteren! Hier moet ingegrepen worden, de aangekondigde straf moet uitgevoerd worden.

De woorden ‘u . . . uw goden . . . gij’ geven ook meer aan dan alleen een godsdienstige tegenstelling. Ze dienen om bij de koning in het gevele te komen en de misdaad van de drie als een aantasting van de eer van Nebukadnezar te schilderen.

3:13-15

Daarop gebod Nebukadnezar in toorn en grimmigheid Sadrach, Mesach en Abednego te halen. Toen die mannen vóór de koning gebracht waren, nam Nebukadnezar het woord en zeide tot hen: Is het met opzet, Sadrach, Mesach en Abednego, dat gij mijn goden niet vereert en het gouden beeld dat ik heb opgericht niet wilt aanbidden? Nu dan, indien gij bereid zijt, zodra gij het geluid van horen, fluit, citer, luit, harp, doedelzak en allerlei soort van muziekinstrumenten hoort, u ter aarde te werpen en het beeld te aanbidden, dat ik gemaakt heb . . . maar indien gij niet aanbidt, zult gij ogenblikkelijk in de brandende vuuroven geworpen worden; en wie is de god, die u uit mijn hand zou kunnen bevrijden?

Terwijl iedereen daar op de vlakte van Dura knielde onder de geweldige fanfare van de ‘hofkapel’ van Nebukadnezar, waren er dus drie figuren overeind blijven staan. Drie mannen weerstonden het bevel van de koning! Wat een voorbeeld ter navolging voor onze tijd waarin zoveel water in de

christelijke wijn gedaan wordt en de stem van de wereld meer te betekenen schijnt te hebben dan het Woord van God.

Opmerkelijk is trouwens dat de drie wel naar de inwijding van het beeld gekomen zijn. Zolang niet uitdrukkelijk vaststond dat er afgoderij gepleegd zou worden, hadden ze geen reden te weigeren. Hun weigering begon waar er iets gevraagd werd dat tegen hun geweten indruiste.

Als Nebukadnezar hoort van de weigering van de drie vrienden om zijn beeld te aanbidden, wordt hij woedend. De Schrift zegt, dat de toorn van een man Gods gerechtigheid niet bewerkt (Jak. 1:20). Alhoewel dit woord uit veel later tijd stamt, geldt de waarheid ervan ook in de voorafgaande tijden. Wat een mens in toorn doet is niet juist. God kan er zijn goedkeuring niet aan hechten. Dat geldt ook voor de reactie van Nebukadnezar op de houding van de drie Judeese mannen. Toch is de koning niet zo 'door het dolle heen', dat hij de drie zonder meer in de vuuroven laat werpen. Hij is nog bezonnen, en misschien drijft hem ook zijn gevoel voor recht en orde, dat hij de drie gelegenheid geeft zich te verantwoorden. Kennelijk ook staan ze goed bij de koning aangeschreven. In de woorden: 'Is het met opzet' kan verbazing doorklinken in de zin van: het is toch niet wáár dat jullie dat met opzet hebben gedaan? Het heeft er echter meer van dat de koning ze als een 'ontsnappingsclausule' aan de drie in de mond wil leggen. Ondanks alles staan ze blijkbaar toch nog bij hem in de gunst. In ieder geval wil Nebukadnezar de hele ceremonie van de inwijding nog eens herhalen om hen nog een kans te geven. Tevens is dat voor hem - als ze gehoorzamen - minder gezichtsverlies dan wanneer hij hen in de vuuroven moet werpen.

Burgerlijke ongehoorzaamheid: Op de kwestie van de weigering om het beeld te aanbidden willen we nader ingaan. En dat vooral omdat tegenwoordig de term 'burgerlijke ongehoorzaamheid' in zwang is. Het voorbeeld dat deze Judeeërs geven is namelijk erg leerrijk. Zolang een bevel van de overheid op zichzelf niet indruist tegen ons geweten, hebben we te gehoorzamen; maar zodra men iets vraagt waaraan we niet mogen voldoen volgens Gods Woord, dan hebben we - ik herhaal dat nog eens - ook te gehoorzamen. De kwestie is alleen wie we dan te gehoorzamen hebben. Om een goed zicht op deze zaak te hebben is het nodig dat we diep doordrongen zijn van het feit, dat de overheid een instelling van God is en dat we daarom aan de overheid onderworpen hebben te zijn.

In Spreuken 8:15 lezen we: 'Door mij regeren de koningen en verordenen de machthebbers recht'. Deze woorden betekenen in eerste instantie dat de koningen en machthebbers voor een goed en rechtvaardig bestuur afhankelijk zijn van de wijsheid van God.

Vele uitleggers zien echter in Spreuken 8 achter 'de wijsheid' Christus verrijzen, die in 1Kor. 1:30 met 'de wijsheid Gods' vereenzelvigd wordt. En deze is het die aan de koningen hun macht verleent. Reden waarom we aan de overheid onderdanig moeten zijn. Deze onderdanigheid komt in elk geval uit in Spr. 24:21: 'Mijn zoon, vrees de Here en de koning, laat u niet in met oproermakers'. Gaan we naar het Nieuwe Testament dan stuiten we op het woord van Jezus Christus gericht aan Pilatus: 'U zou geen enkele macht tegen Mij hebben, als het u niet van boven was gegeven'. Christus geeft dus aan, dat de macht (en het gezag) van God afkomt. Ook het gezag dat Pilatus uitoefende, en dat deed hij niet op al te beste wijze!

Christus erkent zijn gezag als overheidsdienaar. Als de farizeeën en Herodianen komen om Hem met de vraag over de belasting vast te zetten, spreekt Christus het bekende woord: 'Geef aan de keizer wat van de keizer is, en aan God wat van God is' (Mark. 12:17). Dit laatste brengt Paulus in de brief aan de Romeinen zo onder woorden: 'Want daarom betaalt u ook belasting; immers zij zijn dienaars van God, juist daarin voortdurend werkzaam. Geef aan allen wat hun toekomt: belasting, aan wie belasting; tol aan wie tol; vrees, aan wie vrees; eer, aan wie eer toekomt' (Rom. 13:7). Dat hoofdstuk begint dan ook met 'Elke ziel zij aan de over haar gestelde overheden onderdanig, want er is geen overheid dan door God, en die er zijn, zijn door God ingesteld'. Hoe de overheid praktisch gezien tot stand komt, welke regeringsvorm er ook heerst doet er niet toe, de overheid als gezagsorgaan is er van Godswegen. Waar een democratische regeringsvorm bestaat zullen christenen de democratische overheid onderworpen zijn, en waar een autoritaire, dictatoriale overheid heerst zullen christenen die gehoorzamen. De Schrift kent wat dat betreft geen uitzondering. In overeenstemming hiermee is het bevel dat Paulus aan zijn jonge medearbeider Titus geeft. Deze moet de gelovigen eraan herinneren aan overheden en machten onderdanig te zijn, gehoorzaam, tot alle goed werk bereid (zie Titus 3:1). Over wat voor soort overheden wordt hier niet gesproken. Het geldt alle

overheden. Vaak was er een monarchale regeringsvorm. Petrus schrijft dan ook: 'Weest aan elke menselijke instelling onderdanig om 's Heren wil; hetzij aan de koning als hoogste, hetzij aan stadhouders als door hem gezonden tot bestraffing van boosdoeners, maar tot lof van hen die goeddoen' (1Petr. 2:13, 14). Hij noemt dus de koning en zijn ondergeschikten. De uitdrukking 'elke menselijke instelling' sluit evenwel alle soorten regeringsvormen in. Kenmerkend is ook dat Petrus spreekt over 'menselijke' instelling. De overheid zelf, het gezag is van God, de wijze echter hoe dat gezag gehandhaafd wordt, welke organisatorische vorm een rijk heeft, is een kwestie van regeling door of instelling van de mens.

Elke overheid is er dus uiteindelijk van Godswege. Als wij de overheid gehoorzamen, gehoorzamen wij God daarin. En normaliter gehoorzamen wij God door de overheid te gehoorzamen.

En wat als de overheid iets vraagt wat tegen God ingaat? Ik hoorde op een symposium over burgerlijke ongehoorzaamheid een van de sprekers zeggen, dat een christen in dat geval de plicht had om ongehoorzaam te zijn. Hoewel dat goed bedoeld was, acht ik dit toch onjuist voorgesteld.

Nog onjuister is het te zeggen dat we zo'n overheid niet onderdanig behoeven te zijn. We moeten de overheid namelijk altijd onderdanig zijn en haar als overheid erkennen. Maar evenmin hebben we 'de plicht om ongehoorzaam te zijn'. We hebben altijd de plicht om te gehoorzamen. De kwestie is alleen: gehoorzamen aan wie? We hebben een prachtig voorbeeld in het optreden van de apostelen tegenover hun Joodse overheid. Als deze hen verbiedt voort te gaan met prediken in de naam van Jezus antwoorden Petrus en Johannes: 'Of het recht is voor God naar u meer te horen dan naar God, moet u beoordelen, want ons is het onmogelijk niet te spreken over wat wij hebben gezien en gehoord' (Hand. 4:19, 20). Let wel; ze spreken niet over 'ongehoorzaam zijn', maar over 'meer gehoorzaam zijn'. Normaal gehoorzamen we de overheid, maar als die overheid iets eist wat tegen God ingaat, zijn we God meer gehoorzaam dan de overheid. De ongehoorzaamheid aan de overheid is een ongewild gevolg van onze gehoorzaamheid aan God. De zaak zo bezien betekent dat het militante idee van 'gewilde ongehoorzaamheid' wegvalt. Zelfs 'het recht van opstand', ook al legt men dat recht slechts in handen van de lagere magistraten, kent de Schrift niet. Christenen hebben niet de overheid te bestrijden om vrijheid van godsdienst te verkrijgen. God roept ons op om te lijden. Men heeft Christus vervolgd, men zal ook ons vervolgen. Ik heb het hier niet over oorlogen tussen volken onderling, waarin christenen als staatsburgers betrokken kunnen raken. Ik heb het over ons gedrag ten opzichte van de eigen, landelijke overheid.

Het tweede voorbeeld van de apostelen is net zo duidelijk als het eerste. Als ze de tweede keer voor de Joodse Raad staan antwoorden ze kort en goed: 'Men moet God meer gehoorzaam zijn dan mensen' (Hand. 5:29). Ongehoorzaamheid komt niet ter sprake. De enige vraag in situaties zoals hier bedoeld is niet 'moet ik ongehoorzaam zijn?' - maar: 'wie moet ik in dit geval gehoorzaam zijn?' Zeg nu niet dat dat op hetzelfde neerkomt. Wat het al of niet volvoeren van een tegen God ingaand bevel betreft, maakt het inderdaad geen verschil; wat onze innerlijke gesteldheid betreft maakt het wél verschil. En als het gaat om de kwestie van opstand maakt het ook in gedrag een groot verschil.

Let wel: de drie vrienden zweren Nebukadnezar niet af als vorst, ze hebben hem ook niet weerstaan in het bouwen van het beeld, ze zijn alleen God meer gehoorzaam dan hem door enkel God te aanbidden en niet een afgod.

Mijn . . . ik: Ook de koning spreekt over zijn goden en zichzelf als de oprichter van het beeld. Menselijke hoogmoed (en dan gekwetste hoogmoed) is hier aan het woord.

Wie is de god . . . : Dit is wel het toppunt van hoogmoed. We vinden zulke overmoedige taal bij Farao: 'Wie is de HERE naar wie ik zou moeten luisteren om Israël te laten gaan?' (Ex. 5:2). Farao kon er echter naar waarheid op laten volgen 'Ik ken de HERE niet', en dat was bij Nebukadnezar niet het geval. Eenzelfde taal vinden we bij Assur (2 Kron. 32:17).

De uitspraak van Nebukadnezar is lasterlijk (vgl. Openb. 13:5). Ze toont dat het niet slechts een confrontatie is tussen mensen, maar tussen God en de mens: de mens Nebukadnezar.

3:16-18

Toen antwoordden Sadrach, Mesach en Abednego de koning Nebukadnezar: Wij achten het niet nodig u hierop enig antwoord te geven. Indien onze God, die wij vereren, in staat is ons te bevrij-

den, dan zal Hij ons uit de brandende vuuroven, en uit uw macht, o koning bevrijden; maar zelfs indien niet - het zij u bekend, o koning, dat wij uw goden niet vereren, en het gouden beeld dat gij hebt opgericht, niet aanbidden.

Het antwoord van Sadrach, Mesach en Abednego is kort maar krachtig. Wat de laatste opmerking van de koning betreft, antwoorden ze: 'We achten het niet nodig U hierop enig antwoord te geven'. Dit zou brutaal genoemd kunnen worden, was het niet dat de koning goed moest voelen hoe dwaas en overmoedig zijn uitspraak was.

Toch geven ze wel enigszins een antwoord als ze de tweede kans die Nebukadnezar hen wil geven, afwijzen. Ze stellen dat als God in staat is hen te bevrijden, Hij dat doen zal; maar ook al doet God het niet, dan zullen ze toch het beeld niet aanbidden.

De drie Judeeërs willen alleen God eren (Deut. 6:13) en weigeren pertinent de koning te gehoorzamen. Niet omdat ze ongehoorzaam willen zijn, maar omdat de gehoorzaamheid aan God het gehoorzamen aan de koning onmogelijk maakte.

207

Wat een geloofsmoed! De drie staan helemaal alleen te midden van een knielende massa. Ze volgen 'de meerderheid in het kwaad' echter niet. Ze pogen ook niet een compromis te vinden. Ze redeneren niet van: We kunnen toch wel buigen zonder dat we aanbidden, zonder dat we het menen. Neen, knielen betekende een eerbewijs en dat weigeren ze pertinent.

Wij achten het niet nodig . . .: Met een beroep op Gesenius en Rosenthal staat Maier een andere weergave van deze woorden voor, namelijk 'we begeren niet' of 'we zien af van'.

Hoe dat ook zij, het antwoord van de vrienden is weliswaar zeer terughoudend, kort - de gebruikelijke groet 'O, koning leef in eeuwigheid' ontbreekt - maar toch niet brutaal.

Indien onze God: Over deze woorden is nogal wat te doen geweest. Op het eerste gezicht lijken ze te betekenen dat de drie vrienden de almacht van God in twijfel trekken. Omdat dit nooit de bedoeling kan zijn, voelen velen meer voor de Statenvertaling die luidt: 'Zal het zo zijn, onze God, die wij eren is machtig ons te verlossen ... en Hij zal ons uit uw hand verlossen. Maar zo niet. . .'

Deze lezing geeft mogelijkheid het 'maar zo niet' terug te laten slaan op 'verlossen' in plaats van op 'machtig zijn'. De Engelse Darbyvertaling volgt deze lezing ook. De Elberfelder Bibel komt echter veel meer in de richting van de tekst van het N.B.G.

Deze tekst behoeft geen twijfel van de drie vrienden uit te drukken. De koning vraagt welke God machtig zou zijn hen te verlossen uit zijn macht. Over dat vraagstuk wensen de drie echter niet te discussiëren. Of hun God nu machtig is of niet - ze treden daarmee in de opvatting van Nebukadnezar - het beeld aanbidden doen ze niet!

Aangezien het in staat zijn te bevrijden en het bevrijden zelf aan elkaar gekoppeld zijn kan het 'indien niet' ook bij de NBG-vertaling terugslaan op het laatste zinsdeel. We lezen dan (met verklaring) zo:

'Indien onze God, die wij vereren, in staat is ons te bevrijden [wat, Nebukadnezar, betwijfelt, maar voor ons geen vraag is] dan zal Hij ons uit de brandende vuuroven en uit uw macht o koning, bevrijden, maar zelfs indien [Hij dit laatste toch] niet [doet] . . . [enz]'.

208

Voor de belangstellende lezer laat ik hier nog de vertaling volgen die G. Ch. Aalders in de Korte Verklaring geeft. Deze houdt het midden tussen Statenvertaling en N.B.G.:

'of het zo is, dat onze God, die wij vereren, ons kan bevrijden uit de brandende vuuroven en Hij ons uit uw hand, o koning, zal bevrijden, of niet . . .'

A. de Bondt (p.19) parafraseert: 'Maar zo niet' . . . 'ook wanneer gij dit niet gelooft' - wat wel erg twijfelachtig is. Het 'indien niet' moet op God betrekking hebben.

Afgezien van deze vertaal- en verklaringskwestie is het belangrijk te zien dat de drie vrienden er niet zonder meer van uitgaan dat God hen zal uitredden.

Helaas zijn er tegenwoordig veel mensen die menen op grond van een eenzijdig gebruik van bijbelteksten God te kunnen voorschrijven wat Hij te doen heeft. Zo handelen de drie vrienden niet. God zou voor hen 'de kracht van het vuur uitblussen' om met Hebr. 11:34 te spreken, maar ze houden er rekening mee dat God ook een andere weg kon gaan. Dit gedeelte uit Hebr. 11 is wel zeer instructief hierover. Van vers 32 t/m 35a lezen we over gelovigen die grote uitreddingen meemaken, maar van vers 35b af verandert het toneel; dan is sprake van foltering en dood die gelovigen treft.

Toch was God voor allen Dezelfde. Hij hándelde met hen echter niet op dezelfde wijze. Zo kunnen we met Hebr. 13:8 zeggen: 'Christus is gisteren en heden dezelfde en tot in eeuwigheid' - maar Christus *doet* niet altijd hetzelfde. Petrus redde Hij op wonderbare wijze uit de gevangenis, maar Jakobus liet Hij sterven door het zwaard.

Bij alles wat we bidden, bij alles wat we doormaken past ons het woord van onze Heer: 'Niet mijn wil, maar uw wil geschiede'.

Van Athanasius wordt verteld dat de keizer tegen hem zei: 'De hele wereld is tegen je'. Waarop deze moedige godsmán gezegd moet hebben: 'Dan ben ik tegen de hele wereld'. Dat is de taal van het geloof die we bij de drie vrienden aantreffen.

Onze God: Dat ziet op de persoonlijke verbinding die deze mannen met God hebben en drukt hun grote vertrouwen in die God uit. Denk aan het woord van Paulus gericht aan de Filippiërs: 'Maar *mijn* God zal in al uw behoefte voorzien naar zijn rijkdom. . .' (Fil. 4:19).

Paulus had ervaring met zijn God! Die had in al zijn behoefte voorzien, Hij zou het ook doen in de behoeften van de gelovigen te Filippi.

Wij zullen niet aanbidden: Wat Nebukadnezar kon: de God van Israël een plaats geven naast zijn goden of zelfs boven zijn goden, konden de drie Judeeërs niet. Diep in hun ziel stond gegrift: 'Gij zult geen andere goden voor mijn aangezicht hebben . . .' en ook dat andere woord: 'Gij zult u geen gesneden beeld maken . . . Gij zult u voor die niet buigen, noch hen dienen . . .' (Ex. 20:4, 5).

In de hier vermelde geschiedenis zien we twee belangrijke uitspraken van het Nieuwe Testament als het ware met terugwerkende kracht gestalte krijgen. In de houding van de Judeeërs zien we Matth. 10:28 realiteit worden. Ze vrezen niet voor de koning, die alleen het lichaam in een aardse vuuroven kan werpen en doden kon. Ze vreesden alleen God die ziel en lichaam in de eeuwige vuuroven, de poel des vuurs kan werpen (zie Openb. 20:15).

Als tweede zien we het woord bewaarheid worden dat zij niet behoefden te bedenken wat ze zeggen zouden, maar dat God hun de juiste woorden gaf (Matth. 10:19). Dit vers is trouwens geen belofte voor leraars, maar voor martelaars. Leraars zullen wel degelijk de 'stof' onder de knie moeten hebben, zij het dan ook dat ze het aan God overlaten over welk onderwerp ze in de Gemeente zullen spreken (zie 1Kor. 12 en 14).

3:19, 20

Toen werd Nebukadnezar vervuld met gramschap, en zijn gelaatsuitdrukking veranderde tegen Sadrach, Mesach en Abednego; hij antwoordde en gebod, dat men de oven zeven maal heter zou stoken dan gewoonlijk, en aan enige mannen, van de sterksten uit zijn leger, gaf hij bevel Sadrach, Mesach en Abednego te binden in de brandende vuuroven te werpen.

Het antwoord van de drie vrienden wekt in hoge mate de gramschap van Nebukadnezar. Zo iets heeft hij nog nooit meegemaakt! Hij laat de drie vrienden binden en in de oven werpen. Zonder verzet laten zij dit over zich komen.

Zijn gelaatsuitdrukking veranderde: Deze notitie *hier* bewijst dat hij na de eerste weigering om te knielen nog welwillend tegenover de drie vrienden stond. Er kon immers een misverstand in het spel zijn.

Dat de gemoedsgesteldheid zich in gelaatsuitdrukking en houding manifesteert kennen we uit het dagelijks leven. We vinden het ook in de Schrift aangegeven. We lezen het bijv. met betrekking tot Kaïn (Gen. 4:5) en het komt ook heel sterk uit in de houding van Achab (1Kon. 21:4).

Zeven maal heter: Deze uitdrukking betekent dat de oven zo heet gestookt moest worden als maar mogelijk was, roodgloeiend (vgl. 1:20).

Zoals gezegd geeft het getal zeven een volkomenheid aan. Van ware volkomenheid kan daarbij dan alleen sprake zijn als het op goddelijke zaken slaat. Als de mens over zeven spreekt of een veelvoud daarvan (zie Lamech in Gen. 4:23, 24), dan krijgt zo'n uitspraak een ietwat potsierlijk karakter.

De sterksten: Maier (1982, p.160) neigt ertoe hier te denken aan elitetroepen omdat Sadrach, Mesach en Abednego een hoge rang bezaten. Gezien de grote toorn van de koning is een dergelijk 'eerbetoon', of een dergelijke erkenning van positie, echter erg onwaarschijnlijk.

3:21

Toen werden die mannen gebonden, met hun mantels, broeken, mutsen en overige klederen aan, en in de brandende vuuroven geworpen.

Met nadruk wordt gesteld dat de drie vrienden van Daniël gebonden worden en met al hun kleren aan in het vuur geworpen worden. De uitkomst van deze gebeurtenis is namelijk geheel anders dan verwacht mocht worden. Het contrast komt daardoor des te duidelijker uit. Vergelijk hierbij de handeling van Elia (1Kon. 19:34, 35), die enerzijds diende om eventuele valse beschuldigingen - van stiekem aanwezig vuur of van natuurlijke ontbranding - te voorkomen; anderzijds echter kwam daardoor de grootheid van het handelen van God des te duidelijker uit. Welnu, dat is hier ook het geval.

Gebonden: Dit diende natuurlijk om tegenwerking bij het ten uitvoer brengen van het vonnis te voorkomen. Daarnaast is het echter een daad van vernedering: de drie worden als ordinaire misdadigers geboeid.

Zo heeft men onze Heiland Jezus Christus voordat Hij 'onder de misdadigers' gerekend werd, als een misdadiger gekneveld en weggeleid (zie Joh. 18:12). De Heer heeft die smaad gevoeld (Matth. 26:55) maar aanvaard. Hij eerde daarin God door de weg van vernedering tot het einde toe te gaan. Als gelovigen mogen we er met een dankbaar hart aan toevoegen: 'en . . . Hij deed het voor mij'.

In navolging van onze Heer is het niet vreemd dat ook wij met boeien te maken krijgen. Net als Paulus, die de smaad van boeiendragen ook gevoeld heeft (Hand. 26:29).

Mantels: Sommigen denken hierbij aan statiekleding, die de drie bij uitoefening van hun ambt droegen. Onmogelijk is dat niet en dan komt nog te sterker uit dat ze afgedaan hebben en met de bewijzen van hun erepositie ten ondergaan.

Moeilijker is de vraag om wat voor kledingstukken het precies gaat. De betekenis van de betreffende woorden varieert namelijk nogal. Maier (1982, p.161) geeft bijv. aan, dat anderen 'broeken' of 'beenbekleding' hebben in plaats van mantels. In plaats van broeken vertalen sommigen: 'hemden' of 'tunica's'. Over de mutsen is men het evenwel goeddeels eens. Men veronderstelt daarbij dat het om de mijterachtige hoofddeksels gaat die op diverse wandschilderingen van de Assyriërs en Babyloniërs voorkomen. Ook hier geldt echter dat de waas die ligt over het verstaan van de details, niet het licht verduistert dat de tekst als geheel verspreidt.

3:22

Omdat nu het bevel van de koning streng was en de oven bovenmatig was opgestookt, doodde de vlam van het vuur de mannen die Sadrach, Mesach en Abednego naar boven gebracht hadden.

Dit vers geeft wel verschrikkelijk duidelijk aan hoe heet de oven gestookt is. De vlammen slaan er boven uit en doden de sterke mannen die Hananja, Misaël en Azarja in het vuur werpen.

Het vuur van de oven doodde de mannen *buiten de oven*, maar de drie Godsmannen blusten de kracht van het vuur *in de oven*.

De ontzagwekkende kracht van het vuur was bewezen. Van een rouwklacht van Nebukadnezar over de dood van zijn soldaten horen we niets. Wat geven een paar mensenlevens als de eer van de mens of van de staat er mee gemoeid is?!

In Spreuken lezen we verschillende keren over mensen die vielen in de kuil die ze zelf voor een ander gegraven hadden. Hier zien we enigszins hetzelfde, als we Nebukadnezar en zijn knechten als één partij zien tegenover de Judeese mannen. Wie het volk van God aanraakt, raakt zijn oogappel aan, en vroeg of laat volgt daar de tuchting van de Heer op. Hier volgt ze direct!

3:23

En die drie mannen Sadrach, Mesach en Abednego vielen gebonden in de brandende vuuroven.

Het vonnis wordt inderdaad voltrokken. Wat er ook verder mag gebeuren, tot hier toe is er geen uitredding. God roept Nebukadnezar of zijn dienaren geen halt toe.

Zo kan ons lijden overkomen waarvan we misschien vragen: ‘waarom heeft God dat niet verhinderd?’. Het kan zijn dat we later te zien krijgen waarom God dat niet deed, bijv. om ons er wonderlijk uit te helpen. Het kan echter ook zo zijn dat we de weg van lijden tot in de dood hebben te gaan. Dan helpt de Heer ons er via de dood uit!

Nog moeilijker is het misschien als de Heer de lijdensweg als in het oneindige laat voortduren, als Hij de kwaal niet wegneemt, maar ons ook niet. Paulus verkeerde in zo’n situatie. De doorn in het vlees bleef. Hij moest die zijn hele verdere leven mee omdragen. De Heer liet hem echter niet in de steek, maar zei als een belofte, als een verzekering: ‘Mijn genade is u genoeg’. En Paulus heeft leren zeggen: ‘Ja, Heer, uw genade is mij genoeg’.

Bij dat alles moeten we bedenken dat God met ons mee lijdt. In Jes. 63:9 wordt dat met het oog op Israël zo gezegd: ‘In al hun benauwdheid was ook Hij benauwd’. Daarmee is echter niet bedoeld dat dat het enige is wat God doen kan, zoals in moderne visies over de zin van het lijden naar voren wordt gebracht. Men offert dan de almacht van God op om uit het probleem te komen. Maar men komt daarmee helemaal in de problemen te zitten. Wat voor God houden we dan nog over en wat moeten we aan met een Bijbel waarin in volstrekte zin over Gods Almacht gesproken wordt?

Iets anders is dat God nooit tegen zijn natuur in kan handelen. Hij kan niet liegen, Hij kan niet onrechtvaardig handelen. Dat is als het ware een ‘edele beperking’. Daarmee wordt echter niet zijn almacht ingeperkt, maar wel de weg waarlangs Hij, de Almachtige, werkt. Die weg zal ook altijd in overeenstemming zijn met zijn wijsheid. Die wijsheid lijkt ons echter wel eens dwaasheid toe. De fout zit hem namelijk in ons onbegrip en de beperktheid van ons inzicht om het handelen van God te kunnen doorgronden. Op zichzelf is dat de fout ook nog niet. Onze grootste kwaal is, dat we ons onvermogen om te begrijpen niet willen erkennen en er geen rekening mee willen houden. We gaan menselijke oplossingen lanceren om uit het probleem te komen en halen God daarmee naar beneden. We moesten meer leren van de woorden van Sadrach en zijn beide medestanders die zich geen oordeel aanmatigden over wat God had te doen, maar dat geheel aan God overlieten. En die zich zonder protest in de oven lieten werpen.

Als het gaat om de zin van het lijden kan het volgende overzichtje misschien wat richting aan ons denken geven.

Het lijden kan zijn:

- preventief of voorkomend: God wil ermee voorkomen dat we zondigen. We zien dat bij Paulus die de doorn in het vlees kreeg opdat hij niet hoogmoedig zou worden.
- educatief of opvoedend wat ons geloofsleven betreft: in die zin spreekt Petrus over de loutering van het geloof, kostbaarder dan goud. Ook spreekt hij over deelhebben aan het lijden van Christus waarin we ons moeten verblijden (1Petr. 1:7; 4:13).
- correctief of verbeterend, om iemand van een verkeerde zondige weg terug te brengen. We treffen dat aan bij David in het geval van de zonde met Bathseba.

Dit is wel wat simpel voorgesteld, want verschillende van deze karaktertrekken van het lijden kunnen samengaan.

Bij dat alles geldt dat God zijn naam in ons wil verheerlijken. Dat is een doelstelling die bij het lijden als geloofsbeproeving direct voorop staat, maar die ook bij de andere vormen van lijden - zij het indirect - meer van belang is.

Vielen: We zullen ons deze oven als een ouderwetse kalkoven moeten voorstellen waar onder het lucht- en kijkgat zit en boven het vulgat. Er moet dan een stellage of een aarden wal geweest zijn om boven bij de opening van de oven te kunnen komen. We gingen daar in het vorige vers al van uit, want bij dit soort ovens kan de vlam er boven uitslaan. Het woord ‘vielen’ hier ondersteunt deze gedachte. Ze vielen van boven erin.

Gebonden: Nog eens wordt herhaald dat de drie niet los in de oven werden geworpen, maar met gebonden ledematen, waarbij zelfs aan een omwikkelen van het lichaam gedacht kan worden.

3:24, 25

*Toen schrok koning Nebukadnezar en stond ijlings op; hij nam het woord en zeide tot zijn raadshe-
ren: Hebben wij niet drie mannen gebonden en in het vuur geworpen? Zij antwoorden de koning:
Zeker, o koning. Hij zeide: Zie, ik zie vier mannen vrij wandelen midden in het vuur, en zij hebben
geen letsel, en het uiterlijk van de vierde gelijkt op dat van een zoon der goden!*

Nebukadnezar zit kennelijk voor het onderste gat in de oven te kijken om te zien wat er met de drie vrienden gebeurt. Hij verwacht, dat ze in de kortste keren verbranden zullen. Dan zal zijn toorn be-
vredigd zijn. Maar hij schrikt - hij ziet niet drie maar vier mannen in de oven! Voor alle zekerheid
informeert hij of er echt wel drie personen in de oven zijn geworpen. Zij raadslieden kunnen hem
dat bevestigen. Het is vreemd, nu zijn het er vier. Maar nog vreemder is dat de drie vrienden vrij
wandelen midden in het vuur. In plaats van hen te doden heeft het vuur alleen hun banden kunnen
losmaken. Hier gaat Jesaja 43:2 in vervulling: ‘Als gij door het vuur gaat, zult gij niet verteren en
zal de vlam u niet verbranden’ (zie Ps. 66:12 en ook Ps. 34:8).

God blust voor de drie geloofshelden de kracht van het vuur uit (Hebr. 11:34). Hun geloof wordt
niet beschaamd. Dat zou het óók niet zijn, als de Heer hen de marteldood had laten ingaan. Maar nu
wordt het zichtbaar hoe God aan hun zijde staat.

Van de vierde persoon zegt Nebukadnezar dat hij gelijkt op een zoon van de goden. Dit betekent
niet dat de koning ooit een zoon van de goden zou gezien hebben of dat zulke wezens wel bestaan,
maar dat de vierde eruit ziet zoals Nebukadnezar en de mensen uit zijn tijd zich een zoon van de
goden voorstelde. Deze ‘zoon van de goden’ is een engel (vs. 28) en Jes. 63:9 vindt een tweede ver-
vulling, zij het dan op kleine schaal. Eertijds was God bij het volk Israël in hun benauwdheid in de
‘vuuroven’ Egypte waarin ze niet ondergingen maar waaruit Hij hen verlost. Symbolisch is dat
aangegeven in de verschijning van God in de brandende braambos die niet verteerde (Ex. 3:4-6); nu
is hij bij de drie vrienden, die Hij redt.

De hele situatie: vier mannen vrij rondlopend in het vuur en een dodelijk verschrikte koning die dit
aanschouwt, is een illustratie van het ‘spotten’ van God met de zogenaamde macht en het zelfbe-
wustzijn van de mens (Ps. 2:4).

Zoon der Goden: Uria Smith schrijft (p.74):

Sommigen zijn van gedachte, dat Christus door deze taal wordt bedoeld, doch het is zeer on-
waarschijnlijk, dat de koning enig denkbeeld had van Christus. De eenvoudige mening doet ons
denken aan de verschijning van een bovennatuurlijk, of hemels wezen. Later noemt Nebukadne-
zar hem een engel.

We kunnen dit echter ook anders bezien. Als God Bileam en Kajafas ondanks henzelf gebruikte om
Goddelijke waarheden door te geven, zou God dan de heidense koning Nebukadnezar niet kunnen
gebruiken om een juiste benaming te geven aan Hem, de Engel des Heren die werkelijk niet een
godenzoon, maar de Zoon van God is?

H. A. Ironside (1945, p.52) merkt dienaangaande op:

Wij weten heel goed wie die vierde was; zodat de weergave die we hebben in de ‘Authorised
Version’ (Zoon van God i.p.v. zoon van de goden, JGF) correct is wat de persoon betreft, in het
midden gelaten of dat nu ook werkelijk door Nebukadnezar zo bedoeld is of niet’.

3:26

Toen trad Nebukadnezar op de deur van de brandende vuuroven toe; hij nam het woord en zeide: Sadrach, Mesach en Abednego, gij dienaars van de Allerhoogste God, treedt naar buiten en komt hier! Toen kwamen Sadrach, Mesach en Abednego uit het vuur.

De koning herstelt van zijn schrik en sommeert de drie naar buiten te komen. Heeft de koning wel beseft, dat hij eigenlijk niets te bevelen heeft en dat de drie wel bij hem kunnen komen, maar hij niet bij hen? Of is zijn woord slechts een dringende oproep? Gezien vers 28, 29 mogen we het laatste wel aannemen. In ieder geval luisteren de drie naar de koning en treden ze naar buiten.

De allerhoogste God: Deze naam, die we in Gen. 14:18 voor het eerst tegenkomen in een iets andere vorm, is hier bijzonder karakteristiek. De koning moet erkennen dat de God van de drie vrienden ver verheven is boven zijn goden. Dat is wel gebleken!

Voor de Israëliet betekent deze naam niet dat God de oppergod is boven een aantal andere goden. Nee, Hij is de Enige, die ver verheven is boven alle andere hemelwezens (engelenmachten, die soms 'goden' worden genoemd, maar die slechts knechten van God zijn).

Behalve over de Allerhoogste God is er in de Schrift (vooral in de Psalmen) ook sprake van de verkorte aanduiding 'De Allerhoogste'.

In Daniël komen we deze aanduiding voor God nog tegen in 4:2, 17, 24, 25, 32, 34; 5:18, 21; 7:25.

3:27

En de stadhouders, de oversten, de landvoogden en de raadsheren van de koning kwamen bijeen; zij zagen, dat het vuur geen macht had gehad over de lichamen van deze mannen, dat hun hoofdhaar niet was geschroeid, dat hun mantels ongeschonden gebleven waren, ja, dat er zelfs geen brandlucht aan hen gekomen was.

Alle hoogwaardigheidsbekleders uit de directe omgeving van de koning komen nu, en constateren dat het vuur geen macht gehad heeft over de lichamen van de drie, maar ook niet over hoofdhaar, mantels, enz. Zelfs een schroeilucht ontbrak! Alles wat de mensen probeerden te doen om de drie te schaden heeft gefaald. De banden zijn verbrand, maar de kleren niet. De God van Sadrach, Mesach en Abednego is nog steeds dezelfde. En als we geloven in Jezus Christus, zijn Zoon, mogen we met Hebr. 13:6 zeggen: 'De Heer is mij een Helper, en ik zal niet vrezen; wat zal een mens mij doen?' (zie Ps. 118:6).

Een Chinees spreekwoord zegt: 'Wie in het vuur geboren is, zal in de zon niet smelten'. De drie vrienden zijn in het vuur gelouterd, welke beproeving kan de vijand dan nog gebruiken om hen ten val te brengen?

Geve God dat wij net zo standvastig als zij 'onze Heiland volgen, die voor ons in de vuuroven van het oordeel van God ging, en die in de vuuroven van loutering bij ons is.

Stadhouders, etc.: zie vers 2

Vuur: Dit is een middel tot en een symbool van oordeel waar het de ongelovigen betreft of waar het gaat om werk dat waardeloos is voor God (Matth. 3:11, 12; Openb. 20:9; 1Kor. 3:13, 15). Voor de gelovigen betekent vuur reiniging, loutering (Zach. 13:9; Mal. 3:3; Jes. 1:26; vergelijk 1Petr. 1:7; 4:12).

In het geval van Sadrach, Mesach en Abednego wil de koning het vuur als een oordeel gebruiken. God gebruikt het hier niet als reiniging of loutering, maar: als middel om het gelouterd zijn van het geloof van de vrienden te tonen.

Hun hoofdhaar niet geschroeid: Zie Luk. 21:18; Hand. 27:34.

3:28

Nebukadnezar hief aan en zeide: Geloofd zij de God van Sadrach, Mesach en Abednego! Hij heeft zijn engel gezonden en zijn dienaren bevrijd, die zich op Hem hebben verlaten, het bevel van de koning hebben overtreden, en hun lichamen prijs gegeven, omdat zij geen enkele god willen vereren of aanbidden dan alleen hun God.

Nebukadnezar looft daarop de God van Sadrach, Mesach en Abednego. God laat uit de mond van deze heidense vorst zijn naam verbinden aan die van de drie vrienden: ‘Hij schaamt zich niet om hun God genoemd te worden’ (Hebr. 11:16a) (vgl. ook Hebr. 2:11).

De koning vermeldt dat de drie zich op God verlaten hebben, dus *zij* schaamden zich niet voor God. Zij wensten geen andere God te eren dan alleen *hun* God.

Dat God zijn naam verbindt met die van mensen, stervelingen, zondaars in zichzelf, is iets geweldigs. We zien dat wel heel sterk uitkomen in de benaming: ‘de God van Abraham, Izaäk en Jakob’. Ook de God van Jakob, want ondanks al zijn falen eerde Jakob God en vertrouwde Hij op Hem.

Engel: Pas hier wordt de vierde persoon als een engel aangeduid. De benaming ‘engel’ komen we voor het eerst tegen in Gen. 19:1 waar twee van de drie ‘mannen’ die eerst bij Abraham geweest waren en daarna doortrokken naar Sodom, zo genoemd worden.

Over de schepping van engelen wordt ons in directe zin niets meegedeeld. Wel weten we dat die heeft plaatsgevonden voor de schepping van de aarde. Engelen worden namelijk ook aangeduid als ‘zonen Gods’ (Gen. 6:2, 4; Job 1:6; 2:1; 38:7) en uit de hier laatst vermelde tekst blijkt dat ze al bestonden toen de aarde geformeerd werd. Over de dienst van engelen leren we veel uit de voorbeelden in het Oude en Nieuwe Testament. Eén aspect van die dienst wordt in Hebr. 1:14 als volgt omschreven: ‘Zijn zij niet allen dienende geesten, die tot dienst uitgezonden worden ter wille van hen, die de behoudenis zullen beërven?’ Daarnaast zijn ze uitvoerders van gericht en oordeel. Over het zenden van een engel spreken teksten als Gen. 24:7, 40; Ex. 23:20; 33:2; Num. 20:16.

De profeet Daniël zelf spreekt daar ook over (Dan. 6:23).

Behalve over engelen of engelen Gods in algemene zin, wordt er in de Bijbel ook gesproken over ‘de’ engel des Heren. Deze engel zien betekende God zien (Richt. 13:22). God verscheen in engelengedaante door deze Engel. In wezen gaat het dan om een dienst die Jezus Christus als zodanig verricht.

Het gaat wel niet te ver als we bij dit vers ook aan de engel des Heren, dus aan de Here Jezus denken, die zijn dienstknechten uitredt, hoewel er niet uitdrukkelijk ‘de engel des Heren’, maar meer algemeen ‘zijn engel’ staat.

3:29

Daarom wordt door mij een gebod uitgevaardigd, dat ieder, tot welk volk, tot welke natie of taal hij ook behore, die enig oneerbiedig woord spreekt tegen de God van Sadrach, Mesach en Abednego, in stukken gehouwen en dat zijn huis tot een puinhoop gemaakt zal worden, omdat er geen andere god is, die zó verlossen kan.

Daarop vaardigt de koning een bevel uit dat niemand ooit een beledigend woord tegen de God van Sadrach, Mesach en Abednego mag spreken. In de onderlinge verhouding der overwonnen volken zal ook de dienst der goden wel een twistpunt geweest zijn. Hoe men over het gezag en het gezagsgebied van de goden dacht, blijkt uit 1Kon. 20:23, en het in diskrediet brengen van iemands God zal wel niet vreemd geweest zijn aan het onderling verkeer. De straf erop is niet mals (zie 2:5).

We moeten ons niet voorstellen dat Nebukadnezar de God van Israël nu de enige plaats geeft. Wel erkent hij dat er geen God is die zo verlossen kan als de Here.

Een gebod: we moeten op grond van de bewoordingen, de inkleding, wel aannemen, dat het gebod van de koning schriftelijk is vastgelegd en door boden in het hele rijksgebied van de koning is rondgezonden. Wat een eer voor God houdt deze proclamatie in!

Het bijeenroepen van de rijksbestuurders (vers 2) kan ook geschied zijn via een schriftelijk gebrachte oproep. Dat ligt tenminste voor de hand, al is het niet noodzakelijk zo.

In stukken gehouwen . . . zie 2:5

3:30

Toen bewees de koning Sadrach, Mesach en Abednego bijzondere gunst, in het gewest Babel.

Daarop worden de drie vrienden bijzonder begunstigd in de regering van het gewest Babel waarover ze gesteld zijn (zie 2:49).

Na behandeld te zijn als staatsvijandige oproermakers, worden ze nu geëerd en meer dan alleen bevestigd in de positie die ze in de staat innamen.

De smaad is van hen weggenomen. Vergelijk wat er met Paulus is gebeurd nadat hij en Silas als misdadigers in de gevangenis te Filippi geworpen zijn (Hand. 16:35-49).

Na Gods wijsheid heeft Nebukadnezar nu Gods macht leren kennen. Een volgende les die de koning op de knieën moet brengen, wacht hem nog!

Profetische betekenis: hierop wezen we al in de inleiding van dit hoofdstuk. In algemene zin zien we de vijandschap tussen het rijk van deze wereld en het Godsrijk - en dat door de eeuwen heen - hier voorgesteld.

Hoofdstuk 1:1 bepaalde ons daar al bij. In wat hier verhaald wordt komt het opnieuw tot uiting. Toen de wijzen de droom van Nebukadnezar niet konden uitleggen hing het zwaard van Damocles ook wel boven de hoofden van de vier Joodse mannen, maar dat was niet vanwege hun geloof. Ze dreigden toen het lot van de andere wijzen mee te ondergaan. In de gegeven situatie hebben we echter te maken met rechtstreekse vijandschap van de wereld tegen de getuigen van God. Er is met dit hoofdstuk echter meer aan de hand dan dat het ons in algemene zin deze vijandschap voorstelt. H. Veldkamp (1962, p.37) merkt bij dit vers heel terecht op:

Maar onwillekeurig trekken we de lijn van Daniël toch even door naar de Openbaring van Johannes. Waar het getal 6 ook zo'n belangrijke rol speelt in het optreden van de Antichrist die ook al een beeld laat maken, en wiens getal of merkteken is 666. Een antichristelijke tendens ligt er in elk geval in Nebukadnezar beeldenbouw, want hij is er niet mee tevreden dat het beeld er staat, doch het moet goddelijke eer ontvangen. Noem dit nu aanbidding van Babels militaire macht of van de staatsmacht of in de diepste grond van Nebukadnezar zelf, het is in elk geval de vergoddelijking van het schepsel . . . de grondtrek van de Antichrist.

Dit kan nog toegespitst worden. 'L' histoire se repète' zegt de Fransman: de geschiedenis herhaalt zich. Als variant hierop geldt: 'De toekomst heeft zich al eens afgespeeld'. In het optreden van bepaalde personen in het verleden zien we een model van wat volgens het profetisch woord zich in de toekomst *zal afspelen*, en dat is nu wat we typologie noemen.

Dit hoofdstuk is daar een treffend voorbeeld van. Wat hier in het Babylonische rijk gebeurde zal zich in het groot herhalen in het rijk van de antichrist. De overeenkomst met Openb. 13 is frappant. Het gaat daar om het optreden van de laatste vertegenwoordiger van de wereldrijken die in Dan. 2 en 7 worden voorgesteld. In feite betreft het twee personen, die dan een rol zullen spelen. Het hoofdstuk begint met de beschrijving van een beest dat uit de zee opkomt.

Johannes beschrijft dit beest met dezelfde bewoordingen als Daniël in hoofdstuk 7 van zijn boek het vierde wereldrijk, het Romeinse rijk, beschrijft. Bij de bespreking van dat hoofdstuk zullen we daar uitvoerig op ingaan. Hierbij moet opgemerkt worden, dat rijk en regeerder als één geheel worden gezien. We kwamen dat al tegen in Dan. 2 waar Nebukadnezar en zijn rijk als het gouden hoofd worden voorgesteld. Dat het eerste beest namelijk ook een persoon en niet alleen een rijk, volgt uit Openb. 19:20 waar staat dat beide beesten, dus ook het eerste, levend in de poel des vuurs geworpen werden.

Welnu: Nebukadnezar sprak lasterlijke taal (Dan. 3:15); dit beest lastert eveneens (Openb. 13:5, 6). Nebukadnezar vervolgt de drie getuigen van God (Dan. 3:23); het beest doet dat ook (Openb. 13:7, 15).

Zoals Nebukadnezar macht gekregen had over de volken, zo kreeg dit beest het ook (Openb. 13:7), met dit verschil dat hij het kreeg uit handen van de draak, de satan (vs. 2). Maar dat ging toch niet buiten God om.

Dan zien we in Openb. 13 een tweede beest optreden, dat later de valse profeet genoemd wordt. Dit is de eigenlijke antichrist, die de macht voor het eerste beest uitoefent. En zoals Nebukadnezar de staatsmacht liet aanbidden, zo maakt het tweede beest dat het eerste beest aanbeden wordt dat op zo

wonderlijke wijze van zijn dodelijke wond hersteld was (vs. 12). Het Romeinse rijk is als het ware weer opgestaan uit de dood, die de barbaren met hun invallen hebben veroorzaakt.

Nebukadnezar voerde zijn nieuw cultus in door het oprichten van een beeld, dat aanbeden moest worden en dat onder bedreiging met de dood. Welnu, Openb. 13 onthult dat dit tweede beest de mensen aanspoort voor het eerste beest een beeld te maken en 'dat allen die het beeld van het beest niet aanbaden, gedood zouden worden' (vs. 15).

Daarbij komt nog dat de mensen de naam van het dier of het getal van zijn naam op voorhoofd of rechterhand moeten dragen en dit getal, zoals bij vers 1 al opgemerkt, wordt gekenmerkt door het cijfer 6, zoals ook met de maten van het beeld dat Nebukadnezar oprichtte het geval is.

We kunnen dan ook terecht zeggen dat het mensverheerlijkend, maar godslasterlijk toneel opgevoerd in de vlakte van Dura zich in de eindtijd zal herhalen of anders gezegd:

Openb. 13 heeft zich in de vlakte van Dura al eens in het klein afgespeeld; Dan. 3 is het 'Madurodam' van Openb. 13.

Inderdaad 'in het klein' want bij het beeld van Openb. 13 zal iets plaatsvinden wat Nebukadnezar niet presteerde: het beeld van Openb. 13 zal adem of geest hebben en spreken. Daarbij moeten we niet aan een truc denken zoals de priesters in Egypte gebruikten om hun goden schijnbaar te laten spreken. Ze spraken zelf fluisterend maar maakten gebruik van de akoestiek om hun stem in het tempelgebouw te laten klinken. Nee, we hebben hier met realiteit te doen, maar dan een realiteit op occult vlak. Een tweede verschilpunt is, dat de heiligen in de eindtijd niet uit de handen van het beest gered worden; ze worden inderdaad gedood. Maar net als bij de drie vrienden is God met hen. Hij sterkt hen door de dood heen. Evenals bij de drie vrienden zal hun smaad van hen worden afgewenteld en worden ze regeerders die een erepositie krijgen (Openb. 20:1-4).

De verstandigen: zoals er een overeenkomst is tussen - globaal gezegd - Dan. 1-6 en bepaalde gegevens uit het boek de Openbaring, zo is er ook overeenkomst tussen dat wat in het geschiedkundig deel van het boek Daniël staat en dat wat we in het tweede deel van Daniël aantreffen. Dat kan ook niet anders want de visioenen van Daniël lopen uit op voorzeggingen aangaande de eindtijd, en het grootste deel van de Openbaring heeft immers ook op de eindtijd betrekking. We hoeven daartoe alleen maar te wijzen op de mededeling aangaande het plaatsen van de gruwel der verwoesting en de afgoderij in verband daarmee die in Daniël 11 beschreven wordt. De Here Jezus situeert deze gebeurtenis in de tijd van de grote verdrukking (Matth. 24:15-31) en op die tijd heeft Openb. 13 eveneens betrekking (vgl. daarbij ook nog 2 Thess. 2:3-12).

Profetisch gezien stellen de eerste zes hoofdstukken van Daniël ons dus situaties en beginselen voor, die in de visioenen die de eindtijd beschrijven ook aan de orde komen. De sleutel van overeenkomst is daarbij dat wat ons over 'de verstandigen' in dat tweede deel wordt meegedeeld.

We wezen er al eerder op dat Daniël en zijn drie vrienden 'model staan' voor deze verstandigen.

Burton (1917, p.54, 55) geeft de kenmerken van het overblijfsel en daarmee van de verstandigen onder hen als volgt kort weer:

Ten eerste: volledige scheiding van alles wat door de wet veroordeeld is (Dan. 1); ten tweede: het verstaan van de gedachten van God (Dan. 2); ten derde: absolute weigering om de valse god te aanbidden (hfst. 3). In beginsel zijn deze dingen in alle tijden van toepassing, maar als we het boek Daniël bestuderen, moeten we wel beseffen dat we te doen hebben met zaken en tijden die Joods zijn.

We willen dit iets uitwerken en de kenmerken die in hoofdstuk 3 naar voren komen benadrukken waarbij we het verband met hoofdstuk 11 en 12 aangeven want in die twee hoofdstukken is sprake van 'de verstandigen'. Liet hoofdstuk 1 hun absolute gehoorzaamheid aan Gods gebod zien om zich te bewaren (11:35, 12:10) en hoofdstuk 2 het inzicht dat ze ontvingen in Gods wegen (vgl. 11:33), dit hoofdstuk toont:

- hun onwrikbare standvastigheid om niet mee te doen met de afgoderij;
- hun geloofsmoed waarbij ze het lijden niet schuwden (11:33, 35; zie onder);
- de verhoging vanwege hun trouw (12:3).

De hoofdstukken 4, 5 en 6 laten deze kenmerken in de daar getekende situaties ook aan het licht komen.

Er moet evenwel de aandacht gevestigd worden op iets dat Dan. 1-6 niet vermeldt, namelijk dat er onder de verstandigen in de eindtijd een loutering en zuivering zal plaatsvinden waarbij sommigen zullen struikelen. Daniël en zijn vrienden stellen echter de verstandigen voor in hun algemeen kenmerk, namelijk dat ze zich laten reinigen en daardoor als gelouterden optreden (vgl. 12:10).

Over deze loutering van het 'overblijfsel' spreekt ook Zach. 13:9 heel duidelijk. Dat vers doelt eveneens op de eindtijd (lees vanaf 12:10!).

Geve de Heer dat wij in onze tijd deze kenmerken van de verstandigen vertonen. Dat kan alleen als we zien op hem, 'de ware Verstandige', Jezus Christus.

Hij was in de dingen van zijn Vader, Hij leende het oor aan Gods Woord, Hij weerstond alle verzoeking en bleek rein in elke beproeving, Hij onderging smaad en lijden en was en is in alles een licht voor de zijnen. Hij is al verhoogd en zal nog meer verheven worden!

Einde hoofdstuk 3.

Lees verder over het boek Daniël : <http://www.verhoevenmarc.be/daniel.htm>

verhoevenmarc@skynet.be - www.verhoevenmarc.be - www.verhoevenmarc.be/NieuwsteArtikelen.htm